

L'escalfallits

(ALDC, II, 272. L'escalfallits)

Escalfallits presenta dues estructures bàsiques: a) armadura de llistons dins la qual es posa el braser o maridet; b) cassoleta de metall amb forats acabada en un mànec llarg. El concepte ha estat objecte d'una remarcable productivitat onomasiològica motivada per la finalitat del referent, el contingut, la forma i l'ús d'altres objectes amb el mateix objectiu. S'han format sobre la idea de 'escalfar, encalentir', *escalfallits* (o *escalfallit*), de *escalfar* (< pref. *es-* + llat. vg. CALEFARE, var. del cl. CALEFACERE), com *escalfador* (var. *escaufador* 34, *escofador* 30, *calfador* 93, 151, 175) amb el suf. -ATORE, indicador d'instrument; *escalfapanxes* 12, 69 ha pres el model *escalfallits*; *calentador* és der. de l'intrús *calentar*, que també ha format *calentallits* 147. El contingut del 'recipent ple de brases' és l'origen de *braser*, *conca* 160 (< 'braser' < 'concavitat'), *escalivador* 94, que conté calius (< llat. CALIVU), *fogó* 143; el *maridet* 8, 68 (dim. de *marit*) era un recipient de terrissa, fusta o metall que anava a l'interior de l'armadura de l'escalfallits i que escalfava el llit, com el marit; també es posava sota els peus, usat especialment per les dones, que no se'n separarien, que els donava escalfor, i d'aquí el nom. La semblança del tipus a amb l'aparell de dur càrrega de les cavalleries ha originat, per metonímia, noms com *burro* (< cast.), *ruc* (o *ruquet*), d'origen expressiu, *ase* (< llat. ASINU), el diminutiu *muleta* 48 o l'augmentatiu *mulassa*

(també a la loc. 30; der. de *mula* < llat. MULA), aquest per probable metàfora amb l'animal fantàstic cobert de gualdrapes de la processó del Corpus. A partir d'aquest mateix tipus, tapat pel llençol, es podia haver generat, per metàfora, *frare* (var. *flare* < llat. FRATER → 'germà' → 'religiós'), *monjo* 2, 4, pel fet d'estar cobert com l'hàbit de certs religiosos; *monazillo* 184 < 'escolanet' (< cast. regional *monecillo*), potser pel seu ajut a combatre el fred. A aquest fi s'usaven altres mitjans: *teula* 29, 72; *roc* 41, 51; *mac* 'pedra' 71, 72; *pedra* [*calenta*] 124; *mitjà* 80 'peça de construcció'; *ladrillo* 187 (< cast.); *maó* 61; *tovot* 141 (< *tova* + suf. -ot < àr. TUBA 'maó'), *atabó* [*calent*] 171; *totxo* 59, 63 'maó'; *bord* 27 (< 'peça de fusta buida'); *motllo* 9; *paella* 35, 135 (var. *pella* 76), com *copa* 155, 178, per la semblança amb el tipus b; l'extens *rajola* (var. *racuela* 168, la seva adaptació castellanitzant, /ʎ/ = /k/); *ampolla* 60, 61, 63, 65 i el seu sinònim *botella* 75, 79-82, 153, 180 (var. *botilla* 72); *terilla* 118 (< cast. *esterilla*); *suador* 81, *suadora* 78, pel seu efecte calorífic; *bossa de l'aigua calenta* 118, 157, pel recipient flexible; *gandula* 105, per proporcionar comoditat. *Tombilla* 108, 118 és un manlleu al cast. *tumbilla* i l'alg. *escaldí* 85, una adaptació de l'it. *scaldino*.

Són normatius *escalfallits*, *escalfador*, *frare*, *burro*, *mulassa* "escalfeta de llit".

